

קונטרס על מצוות יראת ה'

ביאור על 14 הופעות מצוה זו בתורה:

(1) (דברים ד/ ט"ז) – "רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיידך... יום אשר עמדת לפני ה' בחורב באמור ה' אלי הקהל לי את העם ואשמיעם את דברי. (=כלומר, כל המצוות שנצטוינו עליהם בהר סיני) אשר ילמדון ליראה אותי כל הימים אשר הם חיים על האדמה...". כאן שורש הציווי ליראה את ה', יראת הרוממות ולא יראת העונש (כדברי מלבי"ם כאן).

וחידוש גדול לימדנו הנצי"ב (על ספרי, ח"ג דף ק"צ, שופטים, פסקא י"ח). לא שהיראה באה לשמש מבוא והקדמה ללימוד המצוות, אלא להיפך – ע"י קיום המצוות מגיע האדם לידי יראת ה', שהיא היא עיקר סיבת בריאת העולם (שבת לא: על פי "והאלהים עשה שייראו מלפניו" – קהלת ג/ד). האריז"ל מוצא זאת באותיות "בראשית" שהן אותיות: "שביראת". התורה כותבת: "וזאת המצוה החוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלהיכם ללמד אתכם לעשות בארץ אשר אתם עוברים שמה לרשתה. למען תירא את ה' אלהיך..." (דברים ו/א"ב) כותב הנצי"ב "למען תירא, מצוה זו גוררת יראת ה' וכדאיתא בסוטה (דף כא.) דמצוה בעידן דעסיק בה אגוני ומצלי מיצה"ר..." (שם, וכן כתב רש"ר הירש מפורש, בפ"י על דברים ו/כד) וכל עיקר המעמד של הר סיני לא היה למען ללמדם את המצוות, כי אם להשריש בליבם יראה זו ("העמק דבר" על שמות כ"ז, ועל דברים ד/י וכך כתב "שעסק התורה מועיל... לעמלי תורה להשיג יראת ה'" – דברים כו/יט). כי כדי ללמדם המצוות, הרי בזה עסק משה רבנו משך ארבעים שנה במדבר אח"כ. אלא מעמד הר סיני היה כדי "בעבור תהיה יראתי על פניכם לבלתי תחטאו". וכן כתב מו"נ ג/נא תחילת ההערה: "ודע כי כל מעשה העבודות הללו כקריאת התורה והתפילה... שתוכשר (=הכשרה והכנה) בהתעסקות במצוותיו... כאילו עסקת בו ית' ולא בזולתו..." עכ"ל

כולל הפסוק הנ"ל, מופיעה מצוה זו לירא את ה' יראת הרוממות ארבע־עשרה פעם בספר דברים (והיא לא מופיעה כלל בשאר חלקי התורה), ועוד ארבעה פעמים כדי להנחיל יראת העונש (כדלהלן). ולפי שברור לנו שאין "חזרות" בתורה, אלא כל פסוק בפני עצמו בא לבאר איזה רעיון נפרד, נבאר שאר המקומות.

(2) (דברים ה/כו) "מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי... כל הימים למען ייטב להם ולבניהם לעולם". כאן ה' הביע שרצונו בכל מה שציוה לנו היה רק כדי להיטיב לבני ישראל, וכדברי הגר"ח ולווי"ן ("רוח חיים" על אבות, משנת "עבדים המשמשים את הרב"). כוונתנו ביראת ה' היא שכל הנאה שנהנה מן עוה"ז הוא כדי לעשות נחת רוח ליוצרו, אשר כל רצונו הוא להיטיב אתנו ("שיעור קומה" לרמ"ק, דף 26, סידור ר"י עמדין, דף י', "מסילת ישרים" פ"א). הפרישות מכל תענוגי עוה"ז היא סעיף של "חסידות", והיא מתאימה רק לזמן מסוים ומצב מסוים אבל לא כהנהגה קבועה (עיין רמב"ם, הל' דעות, פרקים א"ב). אבל ממה שה' ציוה לישראל להתענג בשבתות וחגים ובשאר עניני מצוה, למדנו שרצונו של ה' לגרום הנאה לאדם, אבל בהנהגה לפי תנאים מסוימים, לבל יהי האדם עבד לגופו.

(3) (דברים ו/כד) **"ויצונו ה' לעשות... ליראה את ה' אלהינו לטוב לנו כל הימים לחיותנו כהיום הזה"**. מפרש הנצי"ב שהעמל והעיון בתורה הם יביאו ליראה ה', בבחינת "בראתי יצה"ר, בראתי תורה תבלין" (קידושין ל:) ואז "לחיותנו" ישיגו שמחה ורוממות נפש.

(4) (דברים י/יב) **"מה ה' שואל מעמך כי אם ליראה את ה' ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו ולעבוד את ה' וכו'".** חז"ל (ברכות לג:) הבינו "כי אם" שבפסוק כאילו מציב בפנינו רק דבר אחד: "יראה", וממנו ממילא יבואו בשרשרת שאר המעלות. והדבר מפורש בזהר א/יא: "הדא היא פקודה קדמאה (=מצוה הראשונה) דאקרי 'ראשית', ראשית חכמה יראת ה', ודא איהו תרעא (=שער) לאעלא גו מהימנותא, ועל פקודה דא אתקיים כל עלמא". הרי שפסוק זה בא ללמדנו שע"י יראת ה' יגיע האדם ממילא לכל שאר המעלות (=אם לא שיעשה פעולה המפריעה לכך).

(5) (דברים ח/יז) **"ושמרת את מצוות ה' ללכת בדרכיו וליראה אותו. כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה ארץ נחלי מים... השמר לך פן תשכח את ה' אלהיך... פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת... ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך... ואמרת בלבבך כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה"**. כלומר, כאן אזהרה מיוחדת שלא להסיח דעתנו מהיראה בגלל מצב המשופע ברוב טוב.

(6) (דברים ו/יג) **"והיה כי יביאך ה' אלהיך אל הארץ... ואכלת ושבעת. השמר לך פן תשכח את ה'... את ה' אלהיך תירא"**. וכבר הקשה שם הנצי"ב שכל אשר כתוב כאן לכאורה רק כופל מה שנאמר בפרשיות אחרות. והוא עונה שמדובר כאן על הלוחמים, שמותר להם לאכול קדלי דחזירי וכו' ושמא יבואו מתוך ההרגל להתיר לעצמם גם אחרי שעת המלחמה. והביא מהסמ"ג שהפסוק כאן מזהיר לכל דור ודור אם ימצא האדם במצב הלכתי המתיר את האיסורים, יש לחשוש שמא יימשך להתיר איסורים גם אחרי עבור זמן ההיתר.

(7) (דברים ו/ב) **"למען תירא את ה' אלהיך"** מפרש הנצי"ב שהמצוות יביאו לידי כך שהאדם ישיג יראת ה', כמבואר בסוטה כא.

(8) (דברים יד/כב"ג) **"עשר תעשר את כל תבואת זרעך... ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר... למען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל הימים"**. כאן מדובר על אכילת מעשר שני ומעשר בהמה בירושלים, ובמקום שהוא השיגו דרגת יראת ה', כמבואר בתוספות (ב"ב כא. ד"ה כי מציון) וכן ב"ספר החינוך" בסעיף ש"ס. כלומר, זה מוזכר כלפי העיר "יראה-שלם" (ב"ר נו"י) שאוכלי המעשרות השיגו שם את היראה הזו.

(9) (דברים יז/ט) המלך נצטוו לכתוב לו ספר תורה **"והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו למען ילמד ליראה את ה' אלהיו"**. וזו היא מצוה פרטית אליו בגלל שהוא מלך, כי דרך השררה להסיר את היראה מלבו של אדם.

(10) (דברים יג/ב) "כי יקום בקרבך נביא... ונתן אליך אות או מופת... לא תשמע אל דברי הנביא ההוא... כי מנסה ה' אלהיכם אתכם... אחרי ה' אלהיכם תלכו ואותו תיראו ואת מצוותיו תשמעו ובקולו תשמעו ואותו תעבדו ובו תדבקו". כאן התורה מודיע לנו שישנם אנשים מחוננים בכוחות על־טבעיים, ויוכלו להודיע עתידות וגם לשנות את הטבע, ואעפ"כ אין להתבלבל ואין ללכת אחריהם כאשר זה נוגד את מצות התורה (והרחיב על כך מהר"י עמדין, "מגדל עוז", עליית היראה, גנזך כ"ג). וצריכים יראה גדולה ואיתנה, לא להמשך אחרי "בעלי מופתים".

(11,12) (דברים לא/יג) "הקהל לי את העם האנשים והנשים והטף... למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה'... ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו ליראה את ה'". רש"י הירש מבאר שהמעמד הגדול של קיבוץ כל העם העניק להם את ההכרה שאל אחד הוא אלהי כולם, מנהיג גורלם ומדריך מעשיהם, וזה שהגביר בליבם היראה לפעול כולם יחד למען מטרה אחת הראויה לכלל כולו. לענין הכפילות של ב' הפסוקים, הוא מביא ממהרש"א, ש"בניהם" מוסב על אלו שכבר הגיעו לידי חינוך, ו"טף" אלו הצעירים יותר, ולתת שכר למביאייהם שהביאו אל המעמד ההוא את היקרים שלהם מהכל, כדי להכלל תוך הכלל מתוך ציפיה להעביר גם אליהם את הייעוד הגדול. וכל זה כדי להגיע לידי יראה.

(13) (דברים כ/כ) "את ה' אלהיך תירא, אותו תעבד ובו תדבק ובשמו תשבע". חז"ל פירשו: "אמר להם הקב"ה לישראל, לא תהיו סבורים שהותר לכם להשבע בשמי, אפילו באמת, אין אתה רשאי להשבע בשמי אלא אם כן יהיה בך כל המדות האלו. "את ה' אלהיך תירא" שתהא כאותן שנקראו יראי אלהים, אברהם, איוב, ויוסף... ואותו תעבד, אם אתה מפנה עצמך לתורה ולעסוק במצוות ואין לך עבודה אחרת, ובו תדבק... המשיא בתו לתלמיד שקורא ושונה ועושה פרקמטיא ומהנהו מנכסיו... אם יש בך כל המדות האלו אתה רשאי להשבע" (במד"ר תחילת פ' כב)

(14) (דברים כח/נח) "אם לא תשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת... ליראה את השם הנכבד והנורא הזה את ה' אלהיך". כאן ראוי לשים לב שלא כתוב "יהו"ה" כי אם "השם", כלומר המבטא (קמץ בטי) של אותיות קדושות. וזה מבואר ב"חיי אדם" סי' ה' סעיף א', וכן בספר "יסוד ושורש העבודה", שער ה' סוף פ"א, ומבואר בתיקו"ז מהד' גר"א דף קמ"א.

הרי עד כאן ארבע עשרה ענינים שונים, ואין כאן שום כפילות וחזרות.

עוד ארבעה פעמים יש מושג יראה "למען ישמעו ויראו" כאשר מענישים:

- לזקן ממרא (יז/ג),
- לעד זומם (יט/כ),
- לבן סורר ומורה (כא/כא),
- ולמסית ומדיח (יג/ב)

והם יראת העונש.